

RECONTEXTUALIZAREA OBIECTELOR DE CERAMICĂ SĂSEASCĂ ÎN MUZEU. O NOUĂ METODĂ DE ABORDARE EXPERIMENTALĂ*

Karla ROȘCA**

Abstract

This paper presents aspects concerning the patrimonialization of ceramics and its recontextualization in the museums or private collections once they lose their utilitarian or decorative function inside the household. The curator can offer expertise if his or her experience and knowledge in a particular field are extraordinary, and in most cases, alongside the collector, he or she enriches the heritage thus contributing to the process of patrimonialization. The large number of ceramic objects that today are part of the museum's collections are owed to the collectors that gathered these objects for years and who later donated or sold these objects to the museums to complete their collections and for their scientific valorization. I have seen that for the museums abroad, the process of creating an exhibition includes, in the scenography and theme approached, new ways of selecting, systematization, and transmitting the tangible and intangible cultural heritage. This new approach gradually replaces the descriptive role of the curator with a participatory one. The Saxon ceramics from the area of Sibiu is considered to be a masterpiece of the cultural European heritage thanks to their rarity, the short period when it was created, its decorum, and thanks to the techniques used.

Keywords: patrimonialization, recontextualization, Saxon ceramics, experience, museum.

Cuvinte-cheie: patrimonializare, recontextualizare, ceramică săsească, experiență, muzeu.

Necesitatea redactării unui studiu despre patrimonializarea obiectelor de ceramică săsească din colecția Muzeului ASTRA¹ este

* Articolul reprezintă o parte din cercetarea elaborată sub îndrumarea prof. univ dr. habil. Narcisa-Alexandra Știucă, teza de doctorat cu titlul *Ceramica săsească din zona Sibiului în secolele XVIII-XIX*, București, Universitatea din București, Facultatea de Litere, 2020.

** Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu – România.

¹ În 17 februarie 1990 Primăria Municipiului Sibiu a adoptat decizia, aprobată și de Ministerul Culturii, de înființare a *Muzeului Civilizației Populare Tradiționale din România*, ca instituție de sine stătătoare, cu personalitate juridică proprie, prin desprinderea din cadrul Complexului Muzeal Brukenthal. La 2 septembrie 1990 se primea acordul Ministerului Culturii și al Asociațiunii ASTRA pentru atribuirea muzeului etnografic sibian a cognomenului ASTRA, noua denumire fiind *Muzeul*

prioritară, având în vedere că aceste obiecte indică un mod de viață specific secolelor XVIII-XIX, fiind considerate unice, valoroase și reprezentative, adevărate modele culturale. Ceramica săsească din zona Sibiului reprezintă un marker simbolic, o marcă de identitate a comunității care trebuie protejată, cercetată și pusă în valoare ținând cont de așteptările publicului larg, față de muzeele etnografice.

Obiect – Colecție – Patrimoniu – Muzeu

În sens filozofic, cuvântul obiect nu desemnează, în sine, o formă de realitate, ci un produs, un rezultat sau o echivalență. Obiectul nu-și desăvârșește utilitatea decât într-un context, în relație cu alte obiecte². Astfel, obiectul scos din mediul în care era folosit este decontextualizat, suferă o separare fizică și simbolică de celelalte elemente din jurul său, iar odată introdus în muzeu este recontextualizat, (re)primește valoare și sensuri noi.

Cea mai evidentă distincție dintre locul obiectului în contextul inițial și locul acestuia într-un muzeu etnografic este dată de funcționalitate³. Dorel Marc susține că „un obiect își încheie funcția într-o gospodărie, este pus deoparte, abandonat dintr-un loc de onoare, devenit tot mai lipsit de importanță, însă ajuns în muzeu acest obiect primește valoare, prin înregistrare, restaurare, conservare și valorificare. Evoluția acestui obiect de muzeu este una patrimonială, în timp ce obiectul din «teren» este pentru folosință”⁴. În muzeu obiectul capătă un alt sens și un alt rol, din obiect de

Civilizației Populare Tradiționale ASTRA. În felul acesta s-a recunoscut filiația directă și continuitatea patrimonială și programatică dintre Muzeul *Asociațiunii* și Muzeul ASTRA, reconstituindu-se continuitatea celei mai vechi instituții muzeale a românilor din Transilvania. În anul 2001, Conform Hotărârii de Guvern 28/2001, la data intrării în vigoare a acestei hotărâri, Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA din Sibiu își schimbă denumirea în Complexul Național Muzeal ASTRA, instituție publică cu personalitate juridică.

² *Key Concepts of Museology*, editori: André Desvallées, François Mairesse, Paris, Editura Armand Colin, 2010, p. 61.

³ Simona Munteanu, *Obiectul în satul tradițional și obiectul într-un muzeu al tradițiilor*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei” (AMET), Cluj-Napoca, 2000, p. 299.

⁴ Dorel Marc, *Protejarea identităților culturale în procesele globale prin cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural etnologic din mediul multiethnic*. Studiu de caz: *Valori identitare culturale în județele Mureș, Harghita și Covasna. Interculturalitate, multiculturalitate*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013, p. 197.

ceremonial sau de uz comun devine argument într-un discurs științific. Prin schimbarea sistemului de comunicare se reevaluează mesajul și funcția trece în plan secund, accentul căzând pe latura artistică, pe mesajul socio-cultural. Obiectele vechi aflate atât în gospodărie, cât și în muzeu, răspund de regulă și unor vocații: de mărturie, de reamintire, de nostalgie, de evaluare⁵.

Un obiect muzeal reprezintă ceva patrimonializat, un lucru ce poate fi definit ca orice tip de realitate în general. Expresia „obiect muzeal” poate să fie aproape un pleonasm în măsura în care considerăm muzeul nu doar un loc care adăpostește obiecte, ci un loc a cărui misiune este de a transforma lucrurile în obiecte⁶ și de a le reda comunității actuale ca simbol al unei alte perioade trecute, necunoscute.

Felul cum arată un obiect nu ține de o simplă aparență, ci de obligația lui de a reda ceea ce nu se vede cu ochiul liber, de a se manifesta ca semnificant palpabil al unui semnificat inaccesibil simțurilor comune: divinitate, sentiment, univers pierdut. Obiectul devine suportul unui semn, păstrătorul și purtătorul unor semnificații⁷. Eforturile de a-l sustrage mai întâi contextului și uzajului cotidian, de a-i da o altă funcționalitate și apoi de a-l conserva, traduc teama de a evita o criză de semnificare, de comunicare cu destinatarii săi prin degradarea simbolului pe care obiectul îl conține⁸.

Istoria culturală a patrimoniului își propune să știe cum sunt trăite obiectele⁹, la ce nevoi răspund ele, în afara celor cotidiene, ce structuri mentale se întrepătrund cu structurile funcționale, contrazicându-le, și ce sistem cultural se legitimează prin importanța pe care o societate o dă lucrurilor. Nu se interesează de utilitatea sau de clasificarea lor, ci de modalitățile prin care oamenii intră în legătură cu ele, de conduitele și relațiile interumane ce rezultă de aici¹⁰. Ținându-se cont de tendința noastră de a trata lucrurile ca și cum ar avea suflet, istoria culturală pornește de la prezumția că obiectele au ca funcție

⁵ Jean Baudrillard, *Sistemul obiectelor*. Traducere de Horia Lazăr, Cluj-Napoca, Editura Echinoc, 1999, p. 50.

⁶ *Ibidem*.

⁷ <https://ro.scribd.com/doc/258069450/Xenopoliana-Memorie-Si-Uitare-in-Istorie-libre-1>, accesat la data de 26.06.2020.

⁸ Mirela Crețu, *Contribuții la îmbunătățirea managementului performanței în instituțiile muzeale din România. Studiu de caz: Complexul Național Muzeal ASTRA, Sibiu*. Teză de doctorat, manuscris, 2015, p. 60.

⁹ Jean Baudrillard, *op. cit.*, p. 6.

¹⁰ *Ibidem*.

principală personificarea relațiilor umane, trasând, în spațiul pe care îl împart între ele, limitele unei configurații simbolice: copilăria, relațiile de putere din familie, soluțiile de a escamota îmbătrânirea, legăturile afective și permanențele unor grupuri destrămate dar reconstituite mai apoi de generațiile următoare¹¹.

Scopul este ca obiectul muzeal să fie văzut cu întreaga sa serie de conotații implicite, deoarece îl putem expune pentru a provoca emoții, pentru a binedispune și pentru a educa. Acțiunea de expunere este esențială, pentru că astfel un lucru este transformat într-un obiect, prin crearea acestei distanțe. În activitățile științifice prioritatea o constituie necesitatea de a reprezenta lucrurile într-un context inteligibil universal, de a le obliga să răspundă unor întrebări esențiale.

Georges Henri Rivière a folosit chiar expresia de *obiect-simbol* pentru a descrie anumite obiecte martori, încărcate de conținut, care pot argumenta că sintetizează o întreagă cultură sau perioadă¹². Acestea își pot schimba ușor statutul când intră în muzeu. Nu mai suntem în lumea reală, ci în lumea imaginară a muzeului. De exemplu, vizitatorul nu are permisiunea de a atinge o piesă de ceramică dintr-o expoziție, deoarece se face distincția clară între ceramica funcțională și ceramica-obiect.

În cadrul expozițiilor, funcționalitatea pieselor de ceramică este înlăturată, obiectele sunt decontextualizate, ceea ce înseamnă că din acel moment ele nu mai servesc scopului inițial, ci au intrat într-o ordine ce le conferă un nou înțeles, motiv pentru care Krzysztof Pomian a numit astfel de obiecte *semiofori* („purtătoare de semnificație”) și le-a atribuit o nouă valoare – care în primul rând este pur muzeală, devenind mărturii sacre de cultură¹³.

Etnologia a acordat dintotdeauna un interes aparte mijloacelor tehnice, instrumentelor de lucru, modului în care obiectele sunt confecționate, proveniența lor, astfel că o parte din obiectele adunate în muzee intră în această categorie. Obiectele din muzeu interesează în primul rând personalul de specialitate, muzeograful, conservatorul și restauratorul, aceștia urmând să le inventarieze, să le supună operațiilor de conservare-restaurare ca să poată descoperi și descrie modul în care au fost fabricate și utilizate. Elena Platon afirmă că de obicei vizităm un

¹¹ *Ibidem*, p. 11-12.

¹² Georges Henri Rivière, *La muséologie selon Georges Henri Rivière. Cours de Muséologie/Textes et témoignages*, Paris, Dunod, 1989, p. 279. <http://www.microsillons.org/collection/museologie.pdf>, accesat la data de 29.04.2020.

¹³ *Key Concepts...*, p. 61.

muzeu cu gândul că vom putea să reconstituim o prezență, că obiectele ne vor putea arăta viața socială, economică, religioasă, tehnică, simbolică și estetică din comunitatea din care provin¹⁴.

Obiectele, achiziționate sau donate, trebuie să dețină un număr de inventar unic și să fie consemnate în registrul de inventar, unde sunt trecute toate bunurile din colecțiile muzeului. Una din funcțiile importante ale muzeului este aceea de colectare a patrimoniului, proces care implică o serie de acțiuni, toate având ca finalitate dezvoltarea patrimoniului gestionat de muzeu.

Colecționarea patrimoniului reprezintă „un ansamblu de acțiuni, operații și mijloace cu caracter profesional cât și administrativ juridic, având drept scop transferul de bunuri culturale în proprietatea muzeului, cu alte cuvinte transformarea patrimoniului virtual în patrimoniu real”¹⁵.

André Desvallées afirma că „o colecție poate fi definită ca un set de obiecte materiale și imateriale (lucrări, artefacte, mentefacte, manuscrise, documente de arhivă, mărturii etc.) pe care o persoană sau o instituție le-a colectat, clasificat, selectat și conservat într-un mediu sigur și de obicei le-a expus pentru un public mai mic sau mai mare”¹⁶. Acest lucru se poate realiza prin colectare liberă, pe lângă cercetarea de teren, donații sau achiziții.

Conform dicționarelor, *colecția* (lat. *collectio*, *-onis*) este „o serie de obiecte de același fel sau de aceeași categorie, care adunate și dispuse sistematic, reprezintă o valoare artistică și documentară”¹⁷. Există două tipuri de colecții: publice, care sunt accesibile publicului și specialiștilor indiferent de titularul dreptului de proprietate, care reunesc bunuri semnificative prin valoarea lor artistică, documentară, istorică, științifică, culturală și memorialistică, și private, accesibile publicului, aflate în proprietate privată a persoanelor fizice sau de drept privat, la care publicul și specialiștii au acces doar cu acordul deținătorilor¹⁸.

Legislația românească definește *patrimoniul* astfel: „ansamblul bunurilor identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continuă evoluție și

¹⁴ Elena Platon, *Muzeul – loc al uitării*, în AMET, 2005, p. 289.

¹⁵ Ioan Opreș, *Colecționism. Muzeologizare. Patrimonializare*, București, Editura Oscar Print, 2013, p. 19.

¹⁶ *Key Concepts...*, p. 40.

¹⁷ *Dicționar enciclopedic*, București, Editura Cartier, 2003; s.v. „colecție”.

¹⁸ Legea muzeelor și colecțiilor publice nr. 311 din 8 iulie 2003, art. 3.

include toate elementele rezultate din interacțiunea, de-a lungul timpului, între factorii umani și cei naturali”¹⁹.

Noțiunea de *patrimoniu* se referea, în perioada romană, la toate bunurile primite în urma succesiunii, bunuri care, conform legii, erau moștenite de către copii de la părinți, fiind considerate bunuri familiale, spre deosebire de bunurile dobândite în timpul căsătoriei²⁰. Prin analogie, au apărut mai târziu alte două întrebuintări metaforice ale acestui termen, fiind utilizată recent expresia „moștenire genetică”, care descrie trăsăturile ereditare ale unei ființe vii, și conceptul de „moștenire culturală”, care se pare că a apărut în secolul al XVII-lea²¹. Datorită etimologiei sale, termenul de *patrimoniu* a fost răspândit mai larg în limbile romanice începând cu anii 1930²² decât în cele anglo-saxone, unde a fost favorizat termenul de *bunuri imobiliare* înainte de adoptarea termenului de *moștenire* prin anii 1950, făcând astfel diferența între termeni. În același mod, guvernul italian a fost printre primele instituții care au identificat termenul *patrimonio* și a continuat să folosească expresia *beni culturali* (bunuri culturale)²³.

Începând cu anul 1950, noțiunea și-a lărgit aria, cuprinzând toate dovezile materiale realizate de om și de mediul înconjurător, integrând treptat patrimoniul folcloric, științific și cel industrial. „Pot fi considerate *patrimoniu* toate obiectele sau grupurile de obiecte, materiale sau imateriale, care împreună sunt identificate sau însușite prin valoarea lor ca și dovezi sau amintiri istorice și care merită să fie protejate, valorificate și dezvoltate”²⁴. Acest concept face referire la toate bunurile și valorile naturale sau artificiale (create de om), materiale sau imateriale, fără restricții de timp sau spațiu, fie că sunt pur și simplu moștenite de la generațiile anterioare, fie că sunt colectate și conservate în scopul de a le transmite generațiilor viitoare. Patrimoniul reprezintă un bun public, iar conservarea lui trebuie să fie asumată de

¹⁹ Legea nr. 182 din 25.10.2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, cap. I, art. 1 (2), republicată în Monitorul Oficial nr. 259 din 09.04.2014, modificată și completată de Legea nr. 123 din 30 mai 2017.

²⁰ *Key Concepts...*, p. 39.

²¹ G. W. Leibniz, *Sämtliche Schriften und Briefe. Erste Reihe Allgemeiner politischen und historischen Briefwechsel*, vol. 5 (1687-1690), Berlin, Akademie Verlag, 1954.

²² André Desvallées, *Émergence et cheminement du mot „patrimoine”*, în „Musées et collections publiques de France”, nr. 208, Septembre 1995, p. 6-29.

²³ *Key Concepts...*, p. 39.

²⁴ Arpin Roland et al., *Notre Patrimoine un présent du passé*, Québec, 2000, p. 22.

<http://bel.uqtr.ca/id/eprint/1239/1/6-19-681-20060117-1.pdf>; accesat la data de 29.04.2020.

către comunitate atunci când nu o pot face cetățenii²⁵. Caracteristicile naturale și culturale individuale locale contribuie la conceperea și construirea caracterului său universal.

Conceptul de patrimoniu diferă de conceptul de moștenire dacă luăm în considerare timpul și evenimentele: în timp ce moștenirea este stabilită imediat după moartea unei persoane sau când se face transferul de bunuri de la o generație la alta, patrimoniul definește toate bunurile primite sau colectate și păstrate de generațiile anterioare care vor fi transmise urmașilor lor. Într-o oarecare măsură, patrimoniul poate reprezenta un șir de moșteniri.

Trebuie menționat faptul că patrimoniul există și în afara muzeelor și colecțiilor, el reprezentând „un proces sau o performanță culturală, preocupat cu tipurile de producție și cu negocierea identității culturale, amintirilor individuale și colective, și a valorilor sociale și culturale”²⁶. Valorile trebuie examinate, dar de asemenea, câteodată, și disputate, pentru a fi identificate, studiate și conservate.

Prin încercări frecvente s-a realizat diferențierea între o colecție muzeală și alte tipuri de colecții, datorită faptului că acest termen este atât de des folosit. Vorbind în general (pentru că nu este cazul fiecărui muzeu), colecția muzeală – sau colecțiile muzeale – reprezintă atât sursa, cât și scopul activităților muzeului perceput ca o instituție.

Colecțiile pot fi definite ca „obiectele colecționate ale unui muzeu, achiziționate și conservate datorită valorilor ca material de referință, sau ca obiecte de importanță estetică sau educațională”²⁷. Putem astfel să ne referim la fenomenul muzeal ca la instituționalizarea unei colecții private. Esențial este ca orice instituție muzeală „să adopte și să publice o definiție scrisă a politicii sale de colectare (...). Obiectele achiziționate trebuie să fie legate de obiectivele și activitățile muzeului și să fie însoțite de o dovadă a existenței lor legale. Muzeele nu trebuie să achiziționeze obiecte pentru care nu au decât puține șanse de a le putea cataloga, conserva, depozita sau expune în mod convenabil”²⁸.

Activitatea unui muzeu are element central colecțiile, fie ele materiale sau imateriale. „Muzeele au datoria de a achiziționa,

²⁵ *Key Concepts...*, p. 40.

²⁶ *Ibidem*, p. 41.

²⁷ G. Ellis Burcaw, *Introduction to Museum Work*, 3rd edition, Lanham, AltaMira Press, 1997, p. 14.

²⁸ *ICOM Code of Ethics for Museums*, ICOM, 2017, p. 9-10. <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>, accesat la data de 29.04. 2020.

conserva și promova propriile colecții ca o contribuție pentru salvarea și protejarea patrimoniului natural, cultural și științific”²⁹. Fără a spune atât de mult în mod explicit, definiția muzeului dată de ICOM rămâne în mod esențial legată de acest principiu, confirmând ceea ce spunea Louis Reau: „Noi înțelegem că muzeele sunt făcute pentru colecții și că trebuie să fie construite dinspre interior spre exterior, modelând ambalajul în funcție de conținut”³⁰. Acest concept nu mai corespunde muzeelor care nu posedă propriile colecții, sau care au colecții care nu reprezintă elementul central al activității lor științifice. Conceptul de colecție este cel mai des folosit în ultima vreme în lumea muzeelor, chiar dacă de cele mai multe ori s-a favorizat noțiunea de „obiect muzeal”.

Colecțiile, prin valoarea lor deosebită și prin „comunicarea” pe care o realizează, au determinat muzeele să se redefină, să își schimbe paradigma, din „conserve ideologice” în „spații de comunicare”, să devină accesibile publicului³¹. Kenneth Hudson exprimă foarte plastic etapele parcurse de muzee, prin prisma modificării percepției publicului asupra lor: *privilegiul de a intra într-un muzeu; dreptul de a intra într-un muzeu* (secolul al XIX-lea); *muzeul ca factor de culturalizare* (a doua jumătate a secolului al XX-lea); *muzeul în era marketingului*³².

La începutul anilor '70, muzeele din România, pornind de la necesitățile societății și de la politicile culturale internaționale, și-au îndreptat atenția către public prin metode inovative, încercând să comunice cu el la un alt nivel, redefinindu-și rolul prin accentuarea funcției educaționale³³.

După 1989 muzeele românești și-au regândit funcțiile principale și au început să treacă de la viziunea tradițională a muzeului la o relație directă cu publicul, oferind experiențe inovatoare de petrecere a timpului liber. Modul diferit de comunicare cu publicul derivă din perspectiva mai multor factori. Muzeele își reanalizează funcțiile principale în raport cu publicul căruia i se adresează, analizează

²⁹ Idem, p. 8.

³⁰ Louis Réau, *L'organisation des musées*, în „Revue de synthèse historique”, t. 17, 1908, p. 146-170, 273-291.

³¹ Mirela Crețu, *lucr. cit.*, p. 63.

³² Kenneth Hudson, *O istorie socială a muzeelor*, București, Editura Meridiane, 1979, apud Mirela Crețu, *lucr. cit.*, p. 63.

³³ Mirela, Crețu, *lucr. cit.*, p. 63.

poziționarea instituției și a colecțiilor în funcție de factorii sociali, economici și politici și adaptarea la dezvoltarea și evoluția necesară instituției, care suferă transformări majore în secolul al XXI-lea³⁴.

În anul 2016, în cadrul Conferinței Generale ICOM organizată la Milano, s-a discutat despre definiția curentă a muzeelor. Comitetul responsabil cu definirea, prospectele și potențialul muzeal a explorat condițiile, valorile și practicile comune ale muzeelor care funcționează în cadrul unor societăți variate și în continuă schimbare. Combinând dialogul amplu între membrii forumurilor de expertiză dedicate, comitetul a abordat trendurile ambigue și deseori contradictorii din cadrul societății, precum și noile condiții, obligații și posibilități pentru muzee. Astfel, la Adunarea Generală Extraordinară a ICOM, desfășurată la Praga în 24 august 2022, s-a adoptat prin vot o nouă definiție a muzeului care să răspundă noii viziuni și care să se adapteze schimbărilor actuale: „Muzeul este o instituție permanentă, fără scop lucrativ și aflată în serviciul societății, care se consacră cercetării, colecționării, conservării, interpretării și expunerii patrimoniului material și imaterial. Deschis publicului, accesibil și incluziv, el încurajează diversitatea și sustenabilitatea. Muzeele operează și comunică, într-o manieră etică și profesională, cu participarea diverselor comunități. Ele oferă publicului lor experiențe variate, în scopul educării, delectării, reflectării și al împărtășirii cunoștințelor”³⁵.

Patrimonializarea și recontextualizarea obiectelor de ceramică în muzee

Patrimonializarea este „procesul prin care un obiect cultural care aparține unui sistem cultural specific este extras și integrat în alt sistem cultural, prin ajustare morfologică și resemnificare”³⁶ și „are loc în

³⁴ Soichiro Tsuruta, *Definiția de muzeologie*, în „Museological Working Papers”, nr. 1, 1980, p. 47-49; Virgil Ștefan, Nițulescu, *Muzeografia europeană: noi tendințe*, în „Revista Muzeelor”, nr. 34/2003, p. 53; apud *Bazele muzeologiei*, București, Centrul de Pregătire Profesională în Cultură, 2009, p. 4.

³⁵ <https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>;
<https://www.muzeu.org/sitev2/2022/08/25/o-noua-definitie-a-muzeelor/>; accesate la 20.10.2022.

³⁶ *Patrimonializarea – procese, tendințe, curente și aspecte. Un dialog între antropologii Alin Rus și Bogdan Neagota*, în „Sinteza. Revistă de cultură și gândire strategică”, 31.03.2017; <https://www.revistasinteza.ro/aproape-totul-despre-patrimonializare>, accesat la data de 29.04.2020.

momentul în care anumite fenomene culturale, comportamente și reprezentări sunt scoase din contextul lor genetic și sunt mutate într-un context diferit, intervenindu-se asupra lor”³⁷.

Intrate în muzeu, obiectele sunt puse în valoare în cadrul diverselor activități de clasare, expoziționale, editoriale, de salvagardare a patrimoniului cultural imaterial, răspunzând „intereselor, nevoilor și dorințelor societății, respectiv ale comunității pe care instituția muzeală le deservește”³⁸.

Conform lui Jean Davallon, într-un muzeu „obiectele sunt întotdeauna părți componente ale sistemelor și ale categoriilor”³⁹. Printre sistemele aferente unei colecții, pe lângă inventarul scris, care reprezintă o cerință de bază a unei colecții muzeale, la fel de importantă este adoptarea unui sistem de clasificare, prin care se asigură identificarea fiecărui obiect în parte din miile colecționate (taxonomia/clasificarea, de exemplu, reprezintă știința de clasificare a organismelor vii). Sistemele moderne de clasificare au fost în mare măsură influențate de tehnologia informațională, dar documentarea colecțiilor rămâne o activitate care necesită cunoștințe specifice și riguroase, bazându-se pe crearea unui dicționar de termeni care să descrie relațiile între variatele categorii de obiecte.

În cadrul colecției de ceramică săsească din Muzeul ASTRA se poate face o clasificare sau o scală a colecțiilor după importanța lor, în așa fel încât muzeograful să știe clar care piese sunt susceptibile de a fi clasate în categoria Tezaur, care în Fond și care piese sunt neclasabile, dar pot fi folosite în cadrul activității științifice a muzeului. Astfel, putem face o clasificare în funcție de piesele cu valoare excepțională, vârful patrimoniului, care pot intra în categoria A, în categoria B ar putea fi incluse obiectele cu o înaltă valoare de atractivitate și de prezentare, categoria C ar cuprinde obiectele cu valoare cultural-istorică, iar obiectele-replici după modele originale ar putea aparține categoriei D. Obiectele susceptibile de a fi incluse în categoria juridică Fond sau Tezaur

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ Jean Davallon, *Le musée est-il vraiment un média?*, în „Publics et Musées”, nr. 2, p. 99-124, apud *Key Concepts...*, p. 27.

trebuie clasate, conform legii⁴⁰. O mare parte din piesele din colecția de ceramică săsească atribuite atelierelor de olari din zona Sibiului aparțin categoriei juridice a patrimoniului cultural național mobil, Tezaur și Fond, fiind expertizate de către experți acreditați de Ministerul Culturii⁴¹. Clasarea acestor piese s-a realizat în baza unei cercetări documentare intense și prin colaborarea cu specialiști în domeniu, evaluându-se semnificația și importanța lor culturală.

Piesele de ceramică din zona Sibiului, realizate în atelierelor de breaslă sau în afara acestora în perioada 1739-1899, au fost clasate în mare parte în categoria juridică Tezaur, fiind obiecte considerate excepționale pentru umanitate, alături de piesele *habane* produse în secolele XVII și XVIII la Vințu de Jos. Criteriile generale și specifice pe baza cărora s-a făcut clasarea au fost vechimea, frecvența, starea de conservare, valoarea istorică și documentară, valoarea memorială, autenticitatea, autorul, atelierul și calitatea formală⁴². Aceste piese sunt păstrate conform normelor de conservare și de protejare a patrimoniului cultural mobil și sunt puse în valoare în cadrul expozițiilor temporare organizate în spațiile Muzeului ASTRA.

Vernisarea, în noiembrie 1998, a expoziției de bază *Cahle transilvănene. Secolele XV-XIX* a prilejuit inaugurarea primului spațiu expozițional al Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”, amenajat în subsolul imobilului din Piața Huet nr. 12, în care a fost prezentată cea mai completă și valoroasă colecție de cahle din întreaga țară și printre cele mai bogate din Europa.

În cadrul expoziției, cahlele au fost prezentate cronologic, ținându-se seama de tehnicile de lucru folosite la realizarea lor, începând cu cele din secolul al XV-lea, nesmălțuite cu reprezentări

⁴⁰ Legea 182 din 25 octombrie 2000 privind protejarea patrimoniului cultural mobil, art. 4, lit. a și b, care specifică faptul că „bunurile aparținând patrimoniului cultural național mobil fac parte, în funcție de importanța sau de semnificația lor istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, de vechimea, unicitatea sau raritatea lor, din tezaurul patrimoniului cultural național mobil, alcătuit din bunuri culturale de valoare excepțională pentru umanitate și din fondul patrimoniului cultural național mobil, alcătuit din bunuri culturale cu valoare deosebită pentru România”.

⁴¹ Din anul 2007 dețin atestatul de expert nr. 600 din 20.11.2007 în Bunuri cu semnificație etnografică: Ceramică transilvăneană și habană, eliberat de Ministerul Culturii și Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor.

⁴² Conform Normelor de clasare a bunurilor culturale mobile din 20.08.2008, art. 6, aliniatul 2, și art. 7, aliniatul 2.

biblice, mitice, animale fantastice, până la cele din secolul al XIX-lea, smălțuite cu verde și pictate policrom cu albastru de cobalt, verde, galben și brun. Au fost reconstituite, de asemenea, și trei sobe complete, una săsească din Drăușeni, județul Brașov, una secuiască din Chișmed, județul Harghita, și una românească din Poienii de Sus, județul Bihor.

Structura spațiului din subsolul monumentului istoric din Piața Huet și stilul mobilierului pentru expunerea obiectelor au oferit posibilitatea prezentării materialului ordonat cronologic pe criteriile tehnologice și etnice. Grafica, acuarelele și extrasele din documentele de arhivă au completat imaginea acestui meșteșug, sugerând modul de viață cotidian în care sistemele de încălzit, utilizând cahlele, ocupau un loc distinct prin plastica lor decorativă. Din considerente administrative (retrocedarea imobilului), în anul 2011 expoziția a fost închisă, iar piesele au fost readuse în depozitul de ceramică al muzeului. În anul 2006 a fost tipărit primul catalog tematic al unei colecții din patrimoniul Muzeului ASTRA, intitulat *Mărturii ale civilizației transilvănene. Colecția de cahle a Muzeului ASTRA* și semnat de Karla Roșca și Szöcs F. Karoly, care oferă oportunitatea lansării în circuit public și de specialitate a unei colecții de o incontestabilă valoare.

Programul de punere în valoare a colecției de ceramică a continuat anual, prin organizarea de expoziții temporare în care erau prezentate colecțiile muzeului și centrele de ceramică săsești reprezentative din Transilvania, dar și meșterii ceramiști contemporani. În calitate de curator am organizat și colaborat la o serie de expoziții despre meșteșugul olăritului organizate în spațiile din Casa Hermes, Casa Artelor sau în muzee din țară. În anul 2003, la solicitarea Primăriei din Cislădie, a fost reorganizată expoziția de bază a Muzeului Sătesc din Cislădioara, județul Sibiu. Din anul 2004 colecția de ceramică săsească a fost expusă publicului, admirată și apreciată: *Ceramica săsească din sud-estul Transilvaniei* (2004), *Expoziția medalion La întâlnire cu maeștrii. Smithsonian Folklife Festival. Pall Agoston* (2005), *Meșteșugari habani în Transilvania. Influențele artei habane în arta populară săsească* (2005), *Ceramică contemporană* (2006), *Ceramică și broderie. Elemente de ornamentică transilvăneană* (2008), *Ceramica din Transilvania. Secolele XVII-XXI* (2010), *Arta meșterului Leș Gabor* (2010), *Strădaniile colecționarului... pasiuni... amintiri... idealuri... cărți... obiecte* (2013), *Frumos. Ceramic. Folositor* (2014), *Moștenirea familiei Sitar. Olăritul* (2014).

De asemenea, piesele de ceramică au fost expuse în cadrul expozițiilor temporare organizate de instituții muzeale din Sibiu și din țară: *Colecții și colecționari sibieni*, organizată de Muzeul Transilvănean din Gundelsheim și Fundația Sașilor Transilvăneni din München la Centrul Cultural „Friedrich Teutsch” (2007), *Ceramică din Transilvania în colecțiile Muzeului Județean Mureș*, organizată la Muzeul Județean Mureș (2011), *Portretul unui colecționar. Centenar Carl Engber*, organizată de Muzeul Național Brukenthal (2012), *Calfe călătore de ieri și de azi*, organizată de Muzeul Național Brukenthal, Muzeul de Istorie Casa Altemberger (2014), și al expozițiilor itinerante: *Teracota, mon Amour!* (2018) și *Oala de sarmale a bunicii*, organizată de Muzeul Județean Satu-Mare, cu implicarea a cinci muzee naționale: Muzeul Județean Satu Mare, Muzeul de Istorie și Artă din Zalău, Muzeul Satului Bănățean Timișoara, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” și Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu. Expoziția a fost organizată în trei muzee din țară: Muzeul Județean Satu Mare (2016-2017), Muzeul de Istorie și Artă din Zalău și Muzeul Satului Bănățean Timișoara (2017). Expoziția temporară *Atelier*, organizată în anul 2016 în cadrul expoziției de bază *Târg*, a inaugurat noul spațiu expozițional al Muzeului ASTRA în Pavilionul Muzeal Multicultural, în cadrul proiectului *Patrimoniu deschis. Creșterea accesibilității publicului la valorile multietnice din patrimoniul Muzeului*. Expoziția a prezentat piese de ceramică valoroase, reprezentative pentru olăritul săsesc din Transilvania.

Revenind la cataloagele de colecție, a doua premieră pentru colecția de ceramică săsească a reprezentat-o tipărirea, în anul 2010, a volumului *Ceramica de breaslă, habană și manufacturieră din Transilvania*, realizat de Karla Roșca și Horst Klusch. Lucrarea a constituit rezultatul unei colaborări dintre muzeograf și colecționar și prezintă istoria și evoluția centrelor de olărit săsești din Transilvania secolelor XVIII-XIX.

Observând interesul din ce în ce mai evident al specialiștilor și al turiștilor pentru ceramica din România, dar și al meșterilor olari care doresc din ce în ce mai mult preluarea unor motive și forme specifice vechilor centre de ceramică și reintegrarea lor în locuința contemporană, la inițiativa lui Horst Klusch, am editat, începând din 2013, un ziar care a fost distribuit în fiecare an cu ocazia Târgului Olarilor din Sibiu. Cele cinci ediții ale publicației au conținut articole de specialitate despre olari și arta olăritului, activitatea centrelor de

olărit din România, tehnici de modelare și prelucrare a lutului și a smalțului, evenimente din țară și străinătate, îndrumar pentru Cercurile de elevi și tineret și noutăți editoriale.

În anul 2016 am publicat cartea *Povești din bucătăria olarului*, care cuprinde o retrospectivă a celor patru ediții ale Târgului *Frumos. Ceramic. Folositor*. Adresat specialiștilor și publicului larg, volumul prezintă detalii tehnice despre meșteșugul olăritului și secrete din bucătăria olarului.

Eforturile depuse de-a lungul timpului de specialiștii Muzeului ASTRA pentru salvagardarea patrimoniului cultural material și imaterial au avut drept rezultat cercetarea, punerea în valoare, consolidarea, catalizarea și transmiterea către noile generații a tezaurului circumscris patrimoniului cultural imaterial. Pe lângă atelierelor demonstrative organizate cu meșteri olari în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, colecția de ceramică a instituției a fost valorificată, începând cu anul 2013, în cadrul unui eveniment care a adus meșterii olari, specialiștii și publicul mai aproape de muzeu, experimentând împreună meșteșugurile tradiționale.

Târgul *Frumos. Ceramic. Folositor* este clădit pe ideea valorii, a respectării tradiției, a autenticității, a funcționalității și a specificului zonal, îndrăznind mai mult ca oricând să abordeze o metodă modernă de cunoaștere a muzeului, a colecțiilor și a tehnicilor de realizare a obiectelor prin *arheologie etnografică experimentală*, folosind metode și tehnici pentru a crea și testa ipoteze sau interpretări pe baza unei surse istorice, a unor piese din secolele XVIII-XIX, pentru a afla adevăruri istorice. Realizarea acestor obiecte în cadrul târgului de către meșterii olari se face prin reproducere fidelă sau reinterpretări artistice ale obiectului, folosind tehnici contemporane⁴³. Meșterii olari pregătesc și susțin atelierelor demonstrative, în urma cărora vizitatorii obțin informații cu privire la modelarea, decorarea, smalțuirea și arderea vaselor de ceramică.

La acest târg fiecare olar trebuie să lucreze la roată și să reproducă în fața juriului un vas din colecția Muzeului ASTRA care se încadrează în tema stabilită cu un an înainte; să decoreze vasul cu motive și ornamente specifice, în fața comisiei de jurizare; să prezinte

⁴³ Colecția de ceramică a Muzeului ASTRA s-a îmbogățit cu aproximativ 100 de obiecte, replici ale ceramicii reprezentate în cadrul edițiilor târgului, pe care muzeograful le pot utiliza în programele de educație muzeală și valorificare expozițională interactivă.

juriului cel puțin două piese (farfurie, cană, oală sau canceu) realizate în atelierul propriu, specifice ceramicii prestabilite și să gătească în vasele proprii pe vatră liberă sau în cuptor rețete tradiționale zonei din care provin. La finalul evenimentului, cele două comisii de jurizare stabilesc, pe criterii bine definite, cel mai bun olar-bucătar din anul respectiv.

Patrimoniul material și imaterial promovat de olarii din târgul de ceramică din Dumbrava Sibiului se constituie într-o spectaculoasă parte practică, aplicativă, ce este completată de o conferință științifică, workshop-uri și vizite de documentare în colecțiile Muzeului ASTRA, în colecții particulare și în ateliere de olărit.

Muzeul ASTRA și-a asumat rolul de a recupera vechile colecții muzeale și de a-i provoca pe olari să lucreze o ceramică dispărută de pe piață. În fiecare an, la fiecare ediție a târgului, au fost valorizate și interpretate obiecte din centre de olărit diferite. Este un proiect inovator în care salvagardarea patrimoniului imaterial se face prin punerea în valoare a patrimoniului etnografic, vechi, și în același timp prin producerea de valori de patrimoniu care luptă împotriva kitsch-ului. Elementul de noutate este mai ales pentru olarii din afara României care trebuie să reinterpreteze un obiect din ceramica transilvăneană, folosind materia primă și tehnicile de lucru din țara de origine.

Organizarea unui astfel de târg a fost determinată și de dorința olarilor de „a face ceva nou”, de a cunoaște colecțiile vechi și de a avea acces la ele și chiar de a revitaliza unele centre ceramice dispărute. Dialogul între meșteri, reprezentanți ai diverselor centre ceramice din țară și din străinătate, a dus la schimbul de cunoștințe și mai ales i-a determinat să intre în concurență, obligându-i să-și depășească limitele și să demonstreze că pot fi din ce în ce mai buni. De asemenea, schimbul de cunoștințe între meșteri și specialiști reprezintă o nevoie reală, confirmată de grupul de lucru constituit în jurul târgului. Publicul vizitator a fost receptiv de la început, cumpărând vasele cu smalt ecologic și acceptând provocarea Muzeului ASTRA de a găti în astfel de vase. În timp, cererea a devenit tot mai mare, la fel și așteptările celor ce an de an intră în atmosfera târgului organizat de muzeul nostru.

Unele dintre produsele obținute după modelele din colecție se reîntorc în muzeu, facilitând cunoașterea și interpretarea acestui patrimoniu. Este esențial pentru publicul vizitator să înțeleagă cum au fost realizate, dar mai ales care era rolul lor funcțional în cadrul unei gospodării.

Odată ce au învățat modele noi, olarii din România sau din străinătate readuc în piață aceste produse, ridicând nivelul calitativ al ceramicii comercializate și obligând publicul cumpărător să își pună întrebări înainte de a face o alegere, chiar dacă prețul de vânzare este mai mare.

Patrimonializarea obiectelor este necesară pentru ca istoria să se păstreze în muzee, dar trebuie făcută cu responsabilitate. „Au fost cazuri în care anumite obiecte au fost interpretate greșit, deformând astfel întreaga istorie a centrului în care au fost produse. De asemenea trebuie ușurat accesul la datele și obiectele păstrate în muzee. De multe ori, accesul la date este atât de limitat, încât cercetarea în afara muzeului este, practic, imposibilă”⁴⁴.

Obiectele expuse exprimă în muzeele etnografice pavilionare și în cele din muzeele în aer liber din România diferite aspecte ale vieții rurale, fiind puse în așa fel în scenă sau contextualizate pentru a demonstra sistemul de folosire și de reprezentare specific secolului din care provin. Este datoria muzeografului să găsească modalitatea prin care, odată intrate în muzeu, acestea să „vorbească” în continuare.

Obiectele de ceramică expuse publicului exprimă „contacte între lumi diferite și sunt dovada comunicării oamenilor, a ideilor, a lucrurilor, a tehnicilor”⁴⁵, a experiențelor și experimentelor de-a lungul vieții. Muzeului îi revine misiunea de reconstituire și restituire a acestor sensuri.

În concluzie, putem afirma că existența colecțiilor și sistematizarea acestora prin punerea în valoare expozițională și editorială este liantul muzeului cu comunitatea. Provocarea muzeelor este generată de adaptabilitatea la schimbările mediului social, cultural, politic și economic pentru creșterea rolului educațional în societate.

Comunitățile pot fi create și educate doar printr-un muzeu care informează și formează publicul, stabilind de comun acord căi moderne de cercetare și experimentare.

⁴⁴ Sursa orală: W. A. M (Lugoj), interviu: Karla Roșca (2019, la Sibiu).

⁴⁵ Ligia Fulga, *Statutul actual al obiectului muzeal*, în „Caietele ASER”, nr. 4, Oradea, 2008, p. 295.

ILUSTRĂȚII*

Fig. 1. Expoziția de bază *Cahle transilvănene. Secolele XV-XIX*, 1998-2011, Piața Huet, nr. 12, Sibiu (concept și design: Florentina Ittu)

Fig. 2. Expoziția temporară *Ceramică și broderie. Elemente de ornamentică transilvăneană*, 2008, Casa Artelor, Sibiu (concept și design: Karla Roșca, Camelia Ștefan)

* Imagini din Arhiva foto digitală a Muzeului ASTRA.

Fig. 3. Expoziția temporară *Ceramica din Transilvania. Secolele XVII-XXI*, 2010, Casa Artelor, Sibiu (concept și design: Karla Roșca)

Fig. 4. Expoziția temporară *Strădaniile colecționarului... pasiuni... amintiri... idealuri... cărți... obiecte*, 2013, Casa Artelor, Sibiu (concept și design: Karla Roșca)

Fig. 5. Expoziția temporară *Frumos. Ceramic. Folositor*, 2014, Casa Hermes, Sibiu (concept și design: Karla Roșca)

Fig. 6. Târgul Olarilor, Piața Mare, Sibiu, 2018

Fig. 7. Ceramică de inspirație săsească, Târgul Olarilor, Piața Mare, Sibiu, 2018, meșter olar: Leș Gavril

Fig. 8. Conferința *Frumos. Ceramic. Folositor*, 2016, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, Pavilionul Muzeal Multicultural, Sibiu (organizator: Karla Roșca)

Fig. 9. Târgul *Frumos. Ceramic. Folositor*, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibului, 2018 (organizator: Karla Roșca)

Fig. 10. Documentare în teren. Atelierul meșterului căhlar Michael Henning din Cisnădioara – Sibiu, 2018

Fig. 11. Ceramică decorativă de inspirație săsească cu motive și forme specifice ceramicii din zona Sibiului. Târgul *Frumos. Ceramic. Folositor. Ceramica din zona Sibiului*, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, 2019 (organizator: Karla Roșca)

Fig. 12. Ceramică utilitară reinterpretată. Târgul *Frumos. Ceramic. Folositor*, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, 2018 (organizator: Karla Roșca)